

aequiva, abjecta servitia et humiles functiones non erubescit: inanimus, velut ovis mansueta, nec provocatur injuriis, nec laessitur contumeliis, nec convulsis irritatur: avarus opes spernit, et paupertatem non timet, quia pauperes Christus beatos appellat: otiosus et accedus laborem non fugit, quia veno athleta siue sudore coronatur: de cibo non cogitat, quia fides, aut vera de Deo fiducia concepta famem non metuit; non horret super nudum hominem exesa jejuniis membra collidere, quia Dominus secum jacet; squalidi epistulis inculcat castitatem non perhorrescit, quia Christus suis est capitis ornamentum; cœnobii silentium et cellæ secretum eum non terret, quia per paradisum mente deambulatur. Ecce has metamorphosos facit oleum consolatorum Dei. Vide P. Platun, *De Bono status Religiosi*, lib. III, initio, per plura capita. Vide et Cassianum, *Collat.* XII, cap. XII.

Porro Septuaginta ברוך *binus*, id est, in tabernaculo, per affinitatem characterum legentes ברכו *hepe*, id est in ore sapiente, hoc est in ore sapientis, vertunt, *thesaurus desiderabilis requiescit super os sapientis; imprudentes autem viri decurrunt illud*. Hic thesaurus est sapientia S. Scripturæ et lex Dei. Unde Auctor *Catena Græcorum*: « Qui vere sapiens est, ait, divina eloquia nunquam non in ore suo circumfert; amentes autem et stulti oblivioni tradunt illa. » Et S. Gregorius, lib. II in *Ezechiel*, hom. 18, hinc docet os justi esse gazophylacium sapientie: « Sapientia etenim, ait, atque scientia doctrinæ spirituales veræ sunt divitiæ, in quarum comparatione quæ transire possunt, falsæ nominantur. De his divitiis per Salomonem dicitur: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis: excepto autem eo, quod ad æternam patriam divitiæ spirituales ducunt, est eis a terrenis divitiis magna distantia: quia spirituales divitiæ erogatae proficiunt, terrenæ autem divitiæ aut eroganur et deficiunt, aut retinentur et utiles non sunt. Qui ergo has in se veras divitiæ continent, recte gazophylacia nominantur. »

Thesaurus ergo, id est inexhausta sanæ ullisque doctrinæ affluentia, est in ore justi, indeque velut ex fonte jugiter manat, rigatque mentes audientium. Alii per *thesaurum* intelligunt secretum, *q. d.* Sapiens ore suo continet secretum sibi commissum, velut thesaurum in ore suo depositum: celat ergo illud, nec ulli revelat aut prodit; at vero insipiens sua garrulitate secretum effluit, propalat, dissipat et perdit.

21. QUI SEQUITUR JUSTITIAM ET MISERICORDIAM, INVENIET VITAM, JUSTITIAM ET GLORIAM. — Hebraice est דרכו *rodeph*, id est qui prosequitur, scilicet ardens et constanter, sicut venatores et canes venatici prosequuntur leporem, *justitiam et misericordiam*. *Justitia* significat officium virtutis debitum, ut scilicet cuique tribuat suum jus et quod ei jure debetur. *Misericordia* vero est opus virtutis indebitum, id est liberale et gratuitum. Qui

ergo utrique serio et constanter inœumbit, hœc inveniet vitam, scilicet prosperam et longævam, ac « justitiam, » ut alii jus suum et tributum, sicut ipse idem aliis tribuit, utque Deus præmium justitiæ et misericordiæ ejus jure debitum recipiat; et « gloriam, » tum præsentem apud homines, tum æternam apud Angelos in cœlis. Itaque his tribus significatur quod vulgo dicimus, « bene beateque vivet. » Unde Septuaginta vertunt, *via justitiæ et misericordiæ inveniet vitam et gloriam*. Hoc est quod Salomonem secutus Siraicus ait, *Ecclesi.* 1, 41: « Timor Domini (hic enim parit justitiam et misericordiam) gloria et gloriatio, et letitia et corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit letitiam, et gaudium, et longitudinem dierum, » etc. Vide ibi dicta. Itaque Auctor *Catena Græcorum*. De ea gloria hic sermo est, inquit, de qua scriptum est: « Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Deus namque hominum recte studioseque operantium merita remuneratione quam impendit, multis partibus excedit.

22. CIVITATEM FORTIUM ASCENDIT SAPIENS, ET DESTRUXIT ROBUR FIDUCIÆ EJUS. — Septuaginta, et dicitur munitionem in qua confidebant impii; Syrus, domus (Chaldaeus, detrahit) arces fortitudinis ejus. Ascendit, id est ascendendo occupat et expugnat; cum enim milites urbem invadunt, multos consecrunt muros, iisque obtinent, obliunt urbem: est metalepsis. Unde Vatablus vertit, *fortium urbem expugnat sapiens, et robur quo fiduciæ deiecit, q. d.* Sapientia vincit fortitudinem corporis: plus enim valent in bello et expugnatione urbium sapientium consilia, artes, machinæ et stratagemata, quam robur militum, illi docent Vegetius, Leo Imperator et alii qui scripsere de Re militari. Itaque sapiens illa mulier, persuadens civibus ut traderent caput Seba rebellis Davidi et Joab, civitatem Abalam eidem subjungavit, II *Reg.* cap. xx, vers. 22.

Secundo, S. Hieronymus in cap. III *Ezech.*, per sapientem accipit justum; sic enim legit: *Civitates firmas ascendit justus, q. d.* Justus subinde sua pietate, sanitate et fiducia in Deum domat subjugaturque urbes armis indomabiles. Itaque Moses sua pietate et oratione cepit civitates Sehon regis Amorrhæi et Og regis Basan, ait Lyranus. Itaque Josue nixus Deo civitates Chanaanorum devicit, ita Machabei, sua probitate et zelo pugnantes pro Deo Deique lege, ejus ope præclaris et miraculosas de Antiocho obliuere victorias, æquæ e Hispani et Lusitani præcedenti sæculo pugnantes contra Mauros et Indos, aliosque infideles; ita ut totius pene Indis Occidentis sint domini; quia et Romani idem de seipsis professi sunt. Audi Ciceronem in prima *contra Nullum*: « Quam volumus, ait, Patres Conscripti, ipsi nos amemus; tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Penos, nec artibus Græcos, nec

Jenique hujus gentis ac terræ domestico nativeque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed et pietate ac religione, atque hac una sapientia (quod cœorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus) omnes gentes nationesque superavimus. »

Tertio, sive Salazar per sapientem accipit legatum, sive oratorem disertum et facundum, *q. d.* Sepe accidit ut cum urbem, quam confertissimam militum phalanges debellare non potuerunt, unus aliquis legatus aut orator eruditus, ipsam adiens suis persuasionibus ad dedicationem compellat, ita ut fortissimi viri, qui olim belli et armorum vim facile fregerant et repulerant, unius viri oratione exarmati cedant, et arma deponant. Sic Pyrrhus rex Epiri subegit gentes non armis, sed facundia legati sui Cyneæ. Hinc illud Ciceronis in Sallustium:

Cedant arma togæ, concedat laurea lingue.

« Qui togatus armatus, et pace bellum oppressi, aures mihi eloquentiam ut vitium objicere. » Et lib. I *De arte Rhetor.*: « Eloquentia multe urbes sunt constituta, et plurima bella restinca. » Sic Menenius Agrippa sua eloquentia conciliavit plebem senatui.

Mystice Auctor *Catena Græcorum*: Per civitatem mundum, ait, accipit doctrinam ab orthodoxa fide et veritate alienam, aut improbos certe secleratorum hominum conatus et cogitatus. Et Beada: « Civitatem fortium, ait, id est mundum, subegit Christus, sed et quotidie civitatem fortium ascendit sapiens, et destruit robur fiducia ejus, cum aliqui fidelis doctor argumenta philosophorum vel hereticorum, vel etiam contumaces carnalium fratrum contradictiones, quibus scelera sua defendere et alleviare nituntur, aspersione fidei Ecclesiasticæ, castigationis disciplina redarguit, atque evicerans annullat. » Eadem pene ad verbum habet Salomus.

23. QUI CUSTODIT OS SUUM ET LINGUAM SUAM, CUSTODIT AB ANGSTIIS (Septuaginta, de tribulatione; alii, a pressuris; alii, a torturis) ANIMAM SUAM. — Lyranus, Aben-Ezra et Auctor *Catena Græcorum*. hec accipiunt de gula et crapula; qui enim ab ea custodit os suum, custodit a doloribus et cruciatibus angustiantibus animam, id est stomachum, respirationem, conscientiam suam, juxta illud *Ecclesi.* XXXI, 23: « Vigilia, cholera et tortura viro infuntio. »

Melius alii passim hæc accipiunt de sermone, *q. d.* Qui custodit os suum ne prodatur secretum, ne quem calumniatur, ne infamet, ne mentitur, ne falsum testetur, ne pejeret, ne blasphemet, etc., hic ab angustibus custodit animam suam. Angores hi sunt, primo, remorsus jugis conscientie; secundo, dolor et poenitentia de ore imprudenter laxate; tertio, inimicitie, lites, rixæ et cædes ex diacitate consequentes; quarto, pericula carceris, infamiae, spolia, necis, etc.: quinto,

obligatio restitutionis famæ proximo ablata; sexto, damna proximo aut republicæ per verba injuria vel imprudentia illata; septimo, reatus ira Dei; octavo, angor in die judicii, pavoreque damnationis et gehennæ. Hi enim sunt quasi totidem aulei acetantes, torquentes et cruciantes animam lingue incontinentis, loquacis et maledicæ.

Identem Salomon et eum secutus Siraicus inculcat lingue noxas et damna, ut moneant quam arcte illa frenanda et custodienda sit, Vide dicta *Ecclesi.* XXVII, 29, et *Jacobi* III, 6.

Veterum Anachoretarum in *Vitis Patrum* fuit hæc axioma: « In omni loco si taciturnus fueris, requiem habebis. » Unde tria illa dogmata S. Arsenii: « Fuge, tace, quiesce. » Qui et Seneca, *epistol.* 107: « Nilil, ait, æque prodest quam quiescere, et minimum eum alio loqui, secum plurimum. » Nam, ut ait Horatius, *epistol.* 19, lib. I:

Et semel emissum volat irrevocabile verbum.

Et S. Hieronymus, *epistol.* *De Virgin. serv.*: « Lapis emissus est sermo prolatus. » Huc facit proverbium Arabicum, *Cent.* 4, num. 37: « Appone jamum tunc frenum, et non timabis inimicos tuos; id est frena os tuum, et impone illi frenum silentii, et non metues ab adversariis. »

24. SUPERBUS ET ARROGANS VOCATUR INDOCTUS, QUI IN IRA OPERATUR SUPERBIAM. — Pro indoctus hebraice est פת *lets*, id est irrisor, illusor, ac consequenter pestilens, nefarius. Hinc primo, ex Hebræo sic veritas, *superbus arrogans* (Vatablus, *potulans superbiam*, *cujus nomen illusor*, per iram operatur *superbiam*, id est audax et superbum facinus designat, quod B. Salomon exponit, *q. d.* Qui animo tumido arrogantique est, ad exitum delusor fidei, aures arguunt præbere detegans. Aben-Ezra vero, *q. d.* Superbus arrogans derisor appellationem sortietur, quia in ira excedet limitis modestiæ, charitatis et justitiæ, ac prorumpit in verba et facta contumeliosa, aliosque injuria. Ita enim hebraice vocatur עברו *ebra*, transitus, excessus, quod limitis benevolentie, rationis et æquilitatis prætergreditur, excedat et violet.

Secundo, Chaldaeus verba invertens sic vertit, *derisor tumidus, superbus est nomen ejus, faciens iram superbiam suam, q. d.* Derisor, id est nefarius et seclerator, est homo superbus et fastu tumens, quia per suam superbiam et fastum in iracunda verba et verbera, quibus alios irideat, contemnat, vexat, contrat, prorumpit.

Tertio, Syrus vertit, *audax, cuius nomen vaticum est, iniquitatem facit in favore suo, q. d.* Superbus est, iniquitatem facit in favore suo, *q. d.* Superbus qui omnia audet, ideoque validi et prepotentis nomen obliuit, hic in audacia et furore præceps insolenter omnia agit, omnibus est injurius et noxius, omnibus præesse et imperiose dominari satagit.

Quarto, Septuaginta vertunt, *audax et arrogans et ostentator, pestilens vocatur, qui autem injuria-*

rum memor est, iniquus; alii, qui operatur in ira, superbus; Lucifer Calaritanus, Apologia, pro S. Athanasio, legit, temerarius et superbus pestilentia vocabitur; Auctor *Catenae Graecor.* legit: «Temerarius et arrogans, et superbus, designatur appellatione pestis: qui autem memor est injuriarum, vocatur iniquus.» Atque simpliciter ut verba sonant explicat.

Pressius noster Salazar: Vir audax, ait, qui temere et ex tempore ad ulciscendum sese projicit (quod superbiae et arrogantiae proprium est), pestilens aut pestilentia vocatur; pestilens nimirum existit, seu pestis ipsa. Quia sicut pestis eos quos afflavit aut percussit oculus perimit, sic etiam ille quam celsissime conceptum in alios furorem effundit. Subdit: «Et qui injuriarum memor est, iniquus,» supple, «vocatur,» id est existit, nimirum qui injurias non statim ulciscitur, sed eas memoria retinetur oportunitatem vindictae summandae exspectat, is utique iniquus, graeco *ἠσπίτα*, id est exlex, est, et ab omni aequitate et justitia valde remotus. Hujus autem malitiam praefert Salomon, quia ille alius subitaneus et improvidus ultor, non ita injustus existit: si enim dat, etiam subinde recipit refertque damnum. Hic vero injuriarum memor ideo injustus magis et iniquus, quia opportunitatem ulciscendi captans, ita certe alius damnum infert, ut ipse nihil damni referat, quod certe passim usu venit: *iniquus* est ergo, quia non aequae, sed inique damnum cum inimico paritur, imo totum in eum dolose devolvit. Adde quod *memor* ita inique contra eum machinetur: *iniquus* enim notat malitiam, malignitatem, continuumque nocendi studium sive per vim, sive per dolum.

Quinto, Noster pro *lets*, id est derisor, nefarius, pestilens, vertit *indoctus*, id est insipientis, stultus, fatuus, hoc est impius, sceleratus, nefarius. Sicut enim *doctrina*, id est sapientia et probitas viri per patientiam noseitur, ut dixit cap. xix, vers. 11, sic pariter ignorantia, id est insipientia et improbitas viri noseitur per superbiam, iram et impatientiam. Sensus ergo est, *q. d.* Qui superbus est et arrogans, vocatur et reipsa est *indoctus*, id est insipientis, fatuus, stolidus, improbus et sceleratus, quia talis pronus in iram per eam designat opera superba et iracunda, quibus aliis vel famam, vel bona, vel pacem, vel vitam etiam ipsam injuste per vim vel dolum eripit; superbi enim levi verbo vel facto, quo se fangi deprime imaginantur, illico instar canum concitantur in bilem, per eamque prosiunt in contumelias, jurgia, rixas, rapinas, caedes, etc. Igitur superbus vocatur *indoctus* et imprudens, quia esto se aliis doctiorem et prudentiorem aestimet, tamen opera ejus contrarium indicant, eo quod multa superbe operetur per iram; superbia enim et ira superbiam sequens efficiunt ut quis multa imprudenter et stulte agat. Quo significatur, inquit Jansenius, eum qui superbus est, cum hono-

rem quaerat et famam maxime, famam tamen et celebritatem nominis non assecuturum, imo ignominiosius nomenclaturis appellandum, dignumque imprimis qui vocetur *derisor*, ut quos alios praese contemnat et irideat, ac salutare aliorum munitiones cum derisione rejiciat, ex ira animi fastuosius superbe se contra omnes generis. Superbiam enim non tantum sequitur irrisio et contemptus aliorum, sed et ira et exandescencia contra eos qui non satisfaciunt desideris, aut qui contrariantur voluntati superbiorum, qua impulsus, in aliorum noxas, verbera et caedes prorumpit. Talis ergo vocatur et revera est *lets*, id est irrisor, pestilens, nefarius, sceleratus. Vere Evagrius, apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. lxxiv: «Superbus animus, inquit, diversorium est latronum.» Et Siracides, cap. x, vers. 7: «Odiabilis coram Deo est et hominibus superbia.» Vide ibi dicta (1).

25. DESIDERIA OCCIDUNT PIGRUM; NOUERUNT ENIM V QUIDQUAM MANUS EJUS OPERARI. — Significans Hebraea: *Desiderium pigri occidit eum, quia ruenerunt manus ejus operari.* Septuaginta: *Non enim manus ejus eligunt facere quippiam.* Symmachus et Theodotus: *Concupiscentia pigri interfecit eum; alii, dejecit eum.*

Verbum *occidunt* tripliciter exponi potest: Primo, indirecte et concomitantur, quia scilicet desideria comitantur pigrum usque ad mortem, ipseque in suis desideris moritur non assecutus quod desideravit, ut desideria eum occidere dicantur, quia eum ad mortem usque perducunt aut concomitantur. Istud in corporaliter pigris accidere videmus, ita similiter in spiritualiter pigris, qui cum salutem desiderant et tamen labores bonorum operum subire detrectant desiderando, et nihil preterea agendo, incidunt in mortem animae, et tandem etiam in mortem aeternam.

Secundo, directe et dispositivo, *q. d.* Desideria pigrum assidue cruciant, itaque affligunt, ut eum enecare videantur, imo sensim eum consumendo et tatabendo ad necem disponant et deducant. Ratio est prima, quod pigritia cum sit otiosa, nec alia re sese occupans, tota diffluit in cogitationes et desideria, eaque varia et multiplicia: nam otiosus ex nullo desiderio labitur in aliud et aliud, adeoque in plurima et quasi infinita, quae ei mens otiosa instar molendini versantur, imo operantis semper et rotantis, continuo suggerit, et suggerendo aiterit et consumit; quare sicut occupatio et labor habendi desideria hebetat et restinguit, sic otium eadem acuit et accendit: cumque nulla ex parte eis satisfiat, crescant, et instar flammæ exardescunt et gliscunt. Unde recte Noster *תאוות* *taavoth*, id est desiderium, expli-

(1) Rosenmullerus, *superbum et inflatum*, seu *elatum*, quod attinet, *irrisor* est nomen ejus agens in id est *causa, excessu insolentia*.

cans per plurale *taavoth*, vertit, *desideria occidunt pigrum.* Secunda ratio est egestas et fames: cum enim nolit laborare, indiget panet cibo; ejus ergo desiderium et fames eum assidue cruciant, consumit, et subinde sensim enecat.

Simili phrasî Dalia suis desideris fatigans Saneonem, ut revelaret ei secretum, in quo sita erat sua fortitudo, dicitur eum quasi occidisse; sic enim de eo dicitur *Jude*, xvi, 16: «Cumque molesta esset ei, et per multos dies jugiter adhaereret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, et ad mortem usque lassata est; tunc apertens veritatem,» etc.

Tertio, effective et plene: «Desideria,» id est carentia rei desiderate, puta carentia panis et cibi; quem desiderat piger famelicus, occidit eum; quia pigri non raro fame moriuntur et necantur: desiderium enim cibi non est aliud quam inedia et fames. Adhuc desideria concupiscentis adeo sunt astantia, ut eum in lites, rixas et pugnas adigant, quibus et facultates, et famam, et vitam subinde amittat. Tritum est illud Hebraeorum: «Camelus, desiderans cornua, etiam aures perdidit.» Et illud S. Cypriani: «Qui totum vult, totum perdit.» Et illud Hesiodi: «Stolidi ignorant quanto plus sit dimidium toto.» Fit enim saepe ut qui iniqua desiderat, aequa perdat; et qui aliena concupiscit, propriis spoliatur. «Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis; non satiabatur donec consumat arefaciens animam suam,» ait Ecclesiasticus, cap. xiv, 9.

Rursus desideria ejus subinde sunt tam vehementia et impotentia, ut eum conficiant, imo aliquando ad sui necem impellant, ut seipsum in flumen praecipit, aut laqueo vel veneno vitam sibi adimat; pigritia enim, sive ignavia, mater est meroris, tædii, pusillanimitatis, desperationis. Sic Rachel adeo impotenter desiderabat filios, ut diceret Jacobo marito, *Gen.* xxx, 1: «Da mihi liberos, alioquin moriar,» hoc est, «mortem mihi ipsa consciscam,» ait Isidorus Pelusiota, lib. II, *epist.* 274.

Sic desiderium sanctum videntem Christum eoque fruendi, quotidie gliscens, tandem confect consumpsitque B. Virginem, ut eo solo sine morbo mortua credatur, uti docet Suarez et multi Theologi, juxta illud *Cont.* II: «Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo;» tanta est vis incensae et ardentis desiderii.

Mystico R. Levi: Iners, inquit, cupiditate pigriler inflammatur coronidis virtutum oblinendae, verum a desideria retrahitur, quo minus huic comparanda vacet: ex quo mortem obibit, nihilque eidem praeter cupiditatis supererit, cum illius manus laborare aliquid nolerint, quo vota succederent.

Huc accedunt gnoma sapientum: «Omnium tentationum et cogitationum malarum et inulium sentina otium est. Summa mentis malitia est otium iners,» ait S. Bernardus ad *Fratr. de Monte*

Dei. Cassianus: «Acedus presentia odit, absentia desiderat; laborans ab uno, otiosus ab infinitis demonibus oppugnatur.» Emissus in *Iphigenia*: «Otiosus in otio animus nescit quid velit. Imus hic, hinc, illic: cum illic ventum est, ire illinc lubet; incerte errat, praeter proteram vitam vivit.» Diogenes apud Laertium, lib. VI, ait, «otiosorum negotium esse amorem et cupiditatem,» quod hic affectus maxime occupet otio deditos; ita enim fit ut, dum otio vacant, in rem negotiosissimam incidant. Quocirca quot scintillas ejaculatur fornax ardens, tot desideria suscitât mens otio astuans: qui ergo pravas cogitationes et concupiscentias effugere vult, fugiat otium, det eo labori. Rursus quidam vir doctus et pius sic exponit: «Desideria occidunt pigrum, id est, piger, qui per inertiam dei inspirationes, et sanctorum virtutum vitæque perfectioris desideria sibi ab eo immissa non assequitur, justo Deo iudicio a gratia deseritur, ac permittitur labi in gravia mala, tum poene, tum culpae, imo subinde in peccatum mortale, quod occidit animam. Hoc enim meretur ejus socordia, ingratitude et gratiae neglectus. Vide dicta *Proc.* I, 24.

26. TOTA DIE CONCUPISCIT ET DESIDERAT; QUI AUTEM JUSTUS EST TRIBUET, ET NON CESSABIT — tribuere aequae ac laborare, ut laborando comparet plura quae tribuat et erogat, tum ad familiam copiose alendam, tum ut egenorum inopiam sublevet. Hebraice, *tota die concupiscit concupiscentiam*, id est cupide et ardentem concupiscit, ut anima ejus plena sit concupiscentiis et desiderii habendi. Vatablus, *tota die flagrat cupiditate; justus autem largitur, nec parcat.* Pergit explicare desideria et concupiscentiam pigri, qui nolens laborare alienis injuste inhiat, quem proinde opponit justo, qui juste laborando et erogando, sua aliis liberaliter communicat. Aben-Ezra, *probus*, ait, *inerti largietur*; R. Levi: «Aestu subinde piger desiderio, sed id nullam in eo impressionem facit; justus autem opportunam actionem studique parlem singulis rebus impendit, nec operam suam deesse vult ad artes vel sapientiam adipiscendam.» Est antithesis inter pigrum et justum, id est sedulum, ideoque liberalem et beneficentem; saepe enim in Scriptura beneficentia vocatur justitia. Antithesis hæc est, quod piger totus sit in desiderio, ideoque in inopia et torura perpetua; justus vero, id est sedulus et liberalis, totus sit in operatione, ideoque in rerum copia et gaudio, adeo ut non tantum ipse copiose vivat, sed et aliis superflua tribuat, nec tribuere cesset, aut laborare, ut plura tribuat. Hic enim est genius liberalis et seduli, hæc ejus indoles et conditio, ut aliena non concupiscat si ut piger, sed potius sua aliis largiatur, itaque *tota die*, id est assidue et continuo; *et enim tota die* est antithesis in posteriori hemistichio esse repetendum. Justus ergo tota die sua largitur et tribuit, adeoque quo die nihil cupiam tribuit, merens dicit

cum Tito Imperatore: « Amici, diem perdidit. » Septuaginta hanc gnomen videntur a precedenti disjungere, nec de pigro, sed de quovis impio, præsertim avaro accipere; unde sic vertunt, *impius tota die concupiscit concupiscentias malas; justus autem miseratur et miseratur non parce. Concupiscentias malas vocat molestas, quia scilicet animum affligunt et excruciant. Rursum proprie malas, quia impius desiderat rapere aliena, ditare se per fas et nefas, aliaque scelera perpetrare. Unde Auctor Calaneo Græcorum vertit, impius tota die improbis desideris fectatur et agitur, justus autem prodige et citra intermissionem largitur et miseretur.*

Mystice, idem Auctor: « Hoc loco, ait, diabolus impius appellatur, ut qui tota die homines impetant, et in peccata præcipites agere desideret. Justus autem est Christus; hic enim est qui, generis nostri miserus, seipsum pro nobis in mortem tradidit. Angelorum proprium est nunquam male concupiscere, sed semper bene: demonum vero est tota die totaque vita malis semper desideris æstare; hominum autem, modo bona et justa, modo mala et injusta desideria concipere. »

27. HOSTIE IMPIORUM ABOMINABILES, QUIA OFFERUNTUR EX SCelere. — Pro quia hebraice est **בְּחַמְסֵי אֱלֹהִים**, quod Pagninus, Vatablus et alii vertunt, *quanto magis*; sed Noster disjunctim ea accepit, q. d. *Certe quia*: sic et Aquila, Septuaginta et alii. Rursum pro *ex scelere* hebraice est **בְּחַמְסֵי בְּזִמְמָא**, id est, *in mala cogitatione, machinatione, scelere; Syrus, in iniquitate*. Unde triplex hic oritur versio, triplicem notans hostie impiorum defectum et vitium, scilicet primo, quod sint hostie impiorum, id est inimicorum et hostium Dei, qui gratie Dei expertes in peccato et scelere constituti offerunt illam Deo, qui exosi sunt; secundo, quod offerantur ex scelere, imo quod impii offerant scelus, puta hostiam furto aliove scelere comparatam et maculatam; tertio, quod hostiam offerant mala intentione. Quando hæc tria concurrunt, dicitur pravum primum prave offerre. Cum ex adverso, ut hostia sit Deo grata, tria requiruntur: *primum* est offerentis dignitas, ut scilicet sit justus Deoque gratus; *secundum*, ut offerat hostiam probam et sanctam; *tertium*, ut bona mente, bono fine, bona intentione illam offerat. Hostias hic proprie dictas, puta sacrificia et victimas accipio: has enim significat hebræum **זֶבַח zebach**; licet et ad improprie dictas, quales sunt elemosynæ, vota, dona, etc., extendi possit.

Primo, ergo Vatablus vertit, *immolatio impiorum abominanda est, quanto magis si in scelere obtulerunt eam?* q. d. *Deus abhorret a sacrificio impiorum, quod sumopere gratum illi esse debebat, eo quod offeratur ab indignis, puta impiis; ergo multo magis abhorret ab impiis eorum operibus et sceleribus. Impii enim, ait R. Levi, hostias offerunt, ut suam impietatem his expient, ac interim in sua impietate remanere volunt, nec de ea pos-*

nitere: quare perinde faciunt ac qui lavant immundas manus, nec maculas eluunt, id est lavant manus Æthiopsis; aut perinde ac qui lavant manus aqua, et simul stercore inquinant. Itaque hæc gnomen in eos quadrat, ait Jansenius, qui cum sint scelere aliquo obnoxii, ejus puritudo non ducuntur, nihilominus putant per alia piotata opera iram Dei posse placari; hæc impiam et sceleratam cogitationem de hoc concipientes, quasi licentiam alieni concederet male agendi ob quædam ipsius munera, quemadmodum faciunt nunquam terreni iudices. Convenit cum hoc illud Isaie, cap. 1, vers. 13: « Incensum abominatio est mihi, » etc. Et valet contra eos qui, cum perseverant in peccatis, putant se Deum placare elemosynis, contra quos scripsit D. Augustinus libram *De Fide et Operibus*.

Secundo, Aquila vertit, *hostie impiorum abominatio, quia cogitatio (mala) offertur illud*; et Pagninus, *sacrificium impiorum est abominatio, quanto magis si mala intentione attulerit illud* (1) **וְזִמְמָא** *zimmam enim significat malam cogitationem, intentionem, machinationem et molitionem sceleris. Hostie bonæ oblatio vitatur ex intentione mala, si videlicet offeratur ad obtinendum a Deo rem injustam vel impiam; ut cum fures, raptores, adulteri offerunt Deo hostias eo fine ut det eis amplas preedas et speciosas mulieres. Sic quoque accipi potest quod Noster vertit, quia offeruntur ex scelere, q. d. ex intentione sceleris. Ita Deus detestatus est victimas Balaam et Balac regis Moab, quæ non nisi ad execrationem gentis Israeliticæ offerbantur, Num. xxiii, 1 et seq.*

Tertio, proprie Noster cum Chaldeo vertit, *ex scelere*; et Septuaginta, *hostia impiorum abominatio Domino; etenim iniquè offerunt eas, q. d. Deus abominatur hostias quas impii ei offerunt ex furto, rapto aliove scelere. Ratio est, quia hæc hostie sunt sceleratæ, imo scelus; res enim furto subducta vel rapta vocatur et revera est furium vel rapina, quia furti vel rapinae objectum et materia, ideoque maculata et scelerata. Rursum hostie offeruntur Deo, quasi primo rerum omnium auctori. Quare fur vel raptor ex rapto offerens hostiam Deo tacite protestatur et significat Deum sui furti et rapinae esse auctorem, sequæ in gratiarum actionem hæc sue rapinae partem Deo quasi primo auctori offerre. Hoc autem ingens est blasphemia, quia impius suum zelus in Deum velut primam ejus causam refert, cumque facit sceleratum, imo primum sceleris efflorem, quo nihil horribilius dici vel cogitari potest.*

Salomonem secutus Siracides Erel. xxvii, 23 et seq., multis insectatur impiorum hostias et munera. Vide ibi dicta.

28. TESTIS MENDAX PERIBIT: VIR OBEDIENS LOQUETUR VICTORIAM. — Hebraice: *Testis mendaciorum*

(1) Ita Manrer. *Mala intentione*, scil. de scelerato factore perpetrando cogitanti.

peribit; sed vir audiens loquetur in finem, vel loquetur victoriam; Aquila, Symmachus et Theodotus, *ut victoriam ibit*. Hebræum enim **נֶטְשָׁח netsach** et finem et victoriam, quæ litis bellique est finis, significat. Radix enim **נֶטְשָׁח natsach** significat prevalere, vincere et ad finem perducere. Hinc primo, Cajetanus vertit, *testis mendax peribit; vir autem audiens semper ut fortiter loquetur, q. d. Mendax qui testatur ea quæ non vidit nec audivit, sed quæ ipse confinxit, hic deficiet, et mendacis suis se perdet, quia sibi in dictis suis non constabit, sed variabit, et subinde sibi contradicet; at qui ea tantum quæ audivit testatur, hic fortiter et constanter loquetur, quia semper sibi constabit, nec in illo quod sibi contradicat, redargui poterit, sed sui semper similis idem perpetuo dicit et testabitur. Unde Chaldeus vertit, *et vir audiens recte loquetur*; et clare hunc sensum exprimens Pagninus vertit, *testis mendax peribit; et vir qui testatur quod audivit, semper testificatur idem, q. d. Vir qui testatur quod audivit, ac certo novit, nec ex suo fingit cerebro sicut testis mendax, is semper loquetur, non imponitur ei silentium sicut mendaci testi, nec afficietur pudore, nec morte, nec aliqua alia pena, sicut testis mendax, contra quem etiam profana lege sancitur lex talionis. Signus enim est qui suo testimonio pereat, qui per illud alios perdere voluit; divina autem lege testis mendax in eternam incidit mortem et perditionem. Secundum hunc sensum pulchra est oppositio membrorum hujus sententiæ. Sic et R. Levi, nisi quod *is qui audivit, aret ad eum, qui audivit mendacium testis mendacis, quasi dicat: Mendax in suis dictis sibi non constat, sed sæpe contradicet: at testis qui testatur se a mendaci mendacium audivisse, verum testatur, ideoque sibi constat.***

Secundo, R. Salomon: Testis, inquit, falsum testimonium dicens perdetur, vel a iudice vel a Deo; testis autem qui audit et obedit legi dicenti: « Non dices falsum testimonium, » hic assidue loquetur, id est vivit, ac vita longæva a Deo donabitur. Sic loqui pro vivere sumitur Hebr. ix, 4, ubi de Abel dicitur: « Defunctus adhuc loquitur, » id est adhuc vivit; et Gen. cap. ii, vers. 7: « Factus est homo in animam viventem; » Chaldeus vertit, *factus est homo in animam loquentem.*

Tertio, Aben-Ezra, quasi dicat: Testis mendax et perjurus peribit; qui autem audivit eum peribit, id est omni ætate quam deget cæteris predictis, scilicet testis mendacis memoriam propter ejusdem mendacia perisse.

Quarto, Septuaginta vertunt, *testis mendax interibit; vir autem obediens custoditus loquetur*, id est, ut clare vertit Auctor Calaneo Græc., *vir autem legi obediens caute loquetur, cavens scilicet studiosè ne mendacium aut falsum testimonium dicat, per quod intereat et pereat.*

Mystice idem Auctor: « Testis falsus, ait, vocatur diabolus **δίαβλος**; enim græcè idem est quod

calumniator, qui scilicet bona justorum opera apud Deum criminatur et mendaciter accusat. « Nam hic semper et præposere agit, et a veritate aliena. Vir autem obediens est Christus. Nam, ut Apostolus docet, factus est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem factus erucis.

Quinto, Noster profunde et nervose cum Aquila, Symmacho et Theodotus vertit, *testis mendax peribit; vir obediens loquetur victoriam*: testis mendaci pereunt opponitur vir audiens veritatem illique obediens: hic enim vivit et vincit; veritas enim vincit mendacium, de eoque triumphat (1).

Ad litteram significat primo, ait Jansenius, testem mendacem, et omnem qui in perniciem alterius mentitur, quia contra legem agit, male periturum, ita ut sive hic, sive alibi dignas persolvat penas; at omnem qui legi divine obedit, et ob id mendacia, sicut et omnia alia vitia declinat, confidenter locutur, quomodo omnia supplicia viciorum, omnesque inimicos suos superaverit, atque pulchram de omnibus victoriam reportaverit; cum testis mendax tacere cogetur pudore affectus, et digne puniatur.

Secundo, pressius, ac magis apposite et contraposite, significat, eum, qui contra aliquem profert falsum testimonium, periturum; illum vero qui innocenter vivit, obediendo legi divine, liberandum a malo quod falso testimonio ei parabatur, et gloriosè triumphanturum de illo.

Tertio, et perfectissime, noster Salazar per testem mendacem intelligit eum qui falsum testimonium in aliquem dicit, et a Superiore ac iudice iniquam adversus illum sententiam extorquet. Ait ergo Salomon: Ejusmodi testis falsus, etsi ad horam vincere, et de adversario suo triumphare videatur, tandem aliquando peribit, ac suæ falsitatis penas dabit; vir autem obediens loquetur victoriam, id est, qui iniquam sententiam a Superiore latam æquo animo fert, et eidem humiliter pareat: tamen si adversario suo victus et ejectus videatur, tamen illi victoris demum suas enuntiare et predicare licet, vel quia facta fraude amissam gloriam recipiet, et in falsum testem pena recidet; vel certe quia injuste sententiæ parens et acquiescens nobilem de adversario sibi injurio, nobiliorem de iniquo iudice, nobilissimam de semelipso victoriam reportat.

Hoc facit illud S. Augustini in *Psal. lxx*: « Sola obedientia tenet palmam, sola inobedientia invenit porcum. » Et illud Q. Curtii, lib. VIII *De Vita Alexandri Magni*: « Obsequio in tiganter imperia, et principum sevitia in mansuetudinem vertitur civium obedientia. » Ita Christus Patri, imo

(1) Manrer, *sed vir qui audivit, testis verus, qui non nisi quæ ipse audivit testatur, testis verus, in perpetuum loquetur*, dabitur ei semper facultas testandi. Ewaldus *cautentem* eum esse censet, qui admittit disciplinam et monita salutaria, ita ut sceleribus se abstineat tam alii omnibus quam falso testimonio.

Pilato, Annæ, Cæiphe ac tortoribus obediens usque ad mortem crucis, de omnibus, deque ipsa morte, peccato, gehenna, demonibus triumphavit. Unde Philo Carpaphius in *Cont.* cap. III, num. 3, ad illa: *Invenerunt me vigiles*, legit: «Sola patientia canit victorias.» Crux Christi ergo fuit quasi triumphus et vultus triumphalis obedientiæ patientiæ, et patientiæ obedientiæ.

Symbolicè, potest ad falsos et veros doctores hæc sententia accommodari: falsi enim, quales sunt heretici, cito cum sua falsitate pereunt; veri vero vincunt et triumphant. Super omnia enim vincit virtus et veritas, quæ falsitate et hæresibus instar cere liquescentibus evanescentibus, semper perdurat ac triumphat.

Mystice Boda: «Testis mendax peribit,» etc., hoc est, ait, «qui se Deo servire testatur, nec factis dicta exsequitur, peribit; qui vero fideliter, ut promittit, jussis subditur divinis, hujus loquela ad victoriam perveniet, quia dum per obedientiam suam desideria vincere satagit, per justitiam judicis postmodum victoriæ palmam percipit.»

Tropologicè, discite hic quam potens debellatrix et victrix sit obedientia, quæ de adversariis omnibus reportat victoriam, deque rebus omnibus triumphat.

Primo enim obediens loquatur, id est loqui poterit victoriam, et canere triumphum de victo diabolo omnibusque ejus assectis demonibus. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. IV in I Reg. cap. v: «Victime sunt obsequia obedientium: quia dum pro Deo hominibus subjicimur, superbos spiritus superamus, cæteris quidem virtutibus demones impugnamus, per obedientiam viciniam: victores ergo sumus qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfecte subiciunt, ipsi lapsi per inobedientiam angelis dominantur.» Una autem ex præcipuis causis quare per obedientiam diabolum vincamus, ea est, quia ejus dolos et technas obediendo detegimus. Quoties nos ille sub specie boni ad malum pertrahit? quoties ad invidiam fervorem aut ad ridiculum tempore impellit? Hos insultus obedientiæ virtus eludit: nam dum ad Patrem spiritualem accerrimus, dum et cogitationes immixtas detegimus, dum ab eo eruditè simpliciter obediimus, et quid unum quodque sit, an bonum, an malum, clare cognoscimus, et quousque progrediendum nobis sit, et quid tanquam supra vires fugiendum, quid vero tanquam juxta vocationem nostram amplectendum, nequaquam ignoramus. Ideo dicebat S. Antonius (ut in *Vitis Pauperum* narratur): «Si fieri potest, quantos passus ambulat monachus, vel quot calices quæ bibit in cella sua, declarat senioribus, ut a recto non deviet.» B. Dorotheus, *Doctrina* 3, narrat quendam moachum a demone fuisse dilectum, ab eoque cæteris prelatum eo quod nollet a Superiore gubernari, statimque subdit: «Tales diligit, atque his maxime

delectatur qui sine duce sunt; non his qui esse submittunt ei, qui post Deum auxilium prestare potens est, et manum dare. Neque enim diabolus ille cunctos adveniendi fratres potestatem habuit, cum illum sanctus Pater reperit tot potentias, tot pigmenta, tot alabastra circumferentem, non omnibus propinavit. Nam quisvis illius presentit insidias, accurrat illico, et cogitationes suas quæcumque latentes aperuit Patri, et sic auxilium invenit in tempore tentationis; et hæc de causa non potuit adversus eos iniquus insidiator. Inflicem illum unum invenit, qui seipsum regeret et instrueret, qui nullum haberet coadjutorem, quemque ut voluit, ludo habuit, decedensque soli gratias egit, cæteros omnes detestatus.»

Quocirca S. Bernardus, serm. 3 in psalm. *Qui habitat*: «Obsecro, ait, vos novelle plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni et mali, nolite sequi cordis vestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tanquam rudes adhuc versus ille venator descipiat: nam silvestribus illis, et omnino bestialibus bestiis (seculares homines loquor) apertos satis expandit laqueos, utpote quos facile capiendos esse non dubitat; vobis autem qui tanquam prudentiores cervi serpentes necatis, et desideratis ad fontem vivum, subtiliores occultat laqueos, et callidiora fraudis sua argumenta conquirat. Unde, obsecro vos, humiliamini sub potenti manu Dei pastoris vestri, et acquiescite eorum consiliis qui melius norunt venatoris illius versutias, edocti diuturno longi temporis exercitio, et crebris experimentis, tam in se quam in multis.»

Secundo, obedientia vincit mundum, quia mundi præcipuum desiderium suis sectatoribus immixtum est, cæteris omnibus dominari; obedientia vero plane hoc desiderium rejicit et calcit, quia non tantum Superioribus, sed et paribus, imo inferioribus, se subijcit et obedit. Rursum nihil est aliud mundum vincere, quam per simorum hominum voluntati conversatione nostra contrari esse, et Dei voluntatem amplecti: hæc autem ille solus facit, qui fideliter ejus mandatis obedit. S. Joannes quidem mundi victoriam fidei ascribit, sed si bene intelligatur, quatenus se obedientiæ conjungit. «Omne, ait, quod nunc est ex Deo vincit mundum, et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.» *1 Joann.* v. 4.

Tertio, obediens vincit teritium suum hostem maxime periculosum, quia infernum et interioris sibi assidue insidiantem, puta carnem, et jusque appetitus et concupiscentias, præsertim gulae et libidinis. Unde noster Thomas theodidactus, lib. III *De Imitatione Christi*, cap. XIV: «Qui non libenter, ait, et sponte suo Superiori se subijcit, signum est quod caro sua nec iam perfecte sibi obedit, sed sepe recalcitrat et irruinat.» quasi crederet: Carni sue ille se subijcit, qui Prelato obtemperare non nititur; et dum sibi sponte se

submittit, miro modo ab imperio carnis liberatur. Sic etiam S. Bernardus, serm. in *Pesto omnium Sanctorum*, secundo illam beatitudinem intellexit: *Beati mites, quoniam ipsi possidebant terram.* Hæc ego terram, ait, corpus nostrum intelligo. Quod si possidere vult anima, si regere desiderat super membra sua, necesse est ut sit ipsa mitis et Superiori suo subjecta: quoniam tale inveniet inferius suum, qualem se exhibuerit Superiori; armatur enim creatura ad ulciscendam sui injuriam creatoris. Et ideo novit anima quæ rebellem sibi invenit carnem suam, se quoque minus quam oportet Superioribus potestatibus esse subjectam. Nansenescat ipsa, et humiliter sub potenti manu Dei altissimi: subjecta sit Deo, et his pariter, quibus vice ejus habet obediere Prelatis; et continuo corpus suum inveniet obediens et subjectum.» Sic ille.

Primus homo per inobedientiam a Deo descivit, et statim carnem adversus mentem rebellantem sensit, cum ipsa inobedientia contra spiritum vires adjecit. «Aperi sunt oculi amborum,» ait Scriptura, ut scilicet impetum carnis suæ adversus spiritum insurgentis adverterent, et se peccato pacem perdidisse cognoscerent. Nam, ut docet S. Augustinus, lib. XIV *De Civit.* xvii, ad hominis inobedientiam redarguendam, sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat, gratia remota, ut pena reciproca inobedientia plecteretur, existit in motu corporis quadam impudens novitas et fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc pariter primo, parenti inobedienti obedientiam debuit negare cætera animalia, paulo ante ei a Deo subjecta. Audi S. Gregorium, lib. XXXV *Moral.* cap. xiii: «Adam quia suo auctori esse subditus noluit, jus carnis suæ, quam recebat, amisit, ut in seipso inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret quid elatus amisisset.» Hanc vero proprii corporis rebellionem non Adamus tantum, sed etiam ejus posteritatem inobedientes exprimentur, ut notat D. Bernardus, serm. 1 in *Pesto omnium Sanctorum*. Eleganter vero S. Augustinus, in *Psalm.* cxxiii, in hæc sententiam argumentatur: «Agnosce, ait, ordinem, tu Deo, tibi caro (scilicet obediat): quid justius? quid pulchrius? Tu majori, minor tibi. Servi tu ei qui fecit te, ut tibi serviat quod est factum propter te; si autem contemnis tu servare Deo, nunquam efficies ut tibi caro: qui non obtemperat Domino, torqueris a servo.»

Insuper obedientia vincit et superat reliquas virtutes. Hinc cum quatuor totidem virtutibus excellentes offerrentur Abbati Pambo, primus in jejuniis, secundus in paupertate, tertius in charitate, quartus in obedientia præcellens; Pambo quartum obedientem cæteris tribus prætulit: esto enim charitas in se maxima sit virtutum, ideoque major obedientia, tamen perpetuo obediens habet nexum, firmitatem et statum virtutum, quem non habet charitatem ad libitum exer-

cons: obediens enim alienæ voluntatis se servum fecit. Quocirca tales viri Confessores sunt, si ad finem vite ita permanerint. Hæc Abbas Pambo in *Vitis Patr.* lib. V, libello xiv, num. 7.

Quarto, obediens vincit seipsum, puta suam voluntatem et iudicium proprium, quorum uti jam post lapsam diffidelliam et periculosissima, sic pariter nobilissima et gloriosissima est victoria. Unde S. Gregorius, XXXV *Moral.* cap. x: «Vir, ait, obediens loquatur victorias; quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus.» Addit noster Alvarez de Paz, tract. *De Obedientia*: «Et vero hæc est præcipua obedientiæ victoria: quia homo vincens seipsum, qui vicit reliqua omnia, fortior ostenditur, et majorem ex hoc facinore, quam ex aliis gloriis assequitur. Vincit homo seipsum per obedientiam: nam iudicio suo compedes injicit, ac voluntatem catenis illigat, et corpus ac omnem motum ejus a noxia libertate avocat, et ad Dei servitium provocat. Vincit seipsum, quia suis desideriis vim infert, et libens propter amorem Domini alterius voluntati subijcit.» Obediens ergo loquatur victorias quas de demone, mundo, carne ac seipso triumphans retulit, earumque ampla a Christo præmia recipiet, juxta illud *Apoc.* cap. II, vers. 7, 11, 17, 26: «Vincens dabo edere de ligno vitæ. Qui vicerit, non ledetur a morte secunda. Vincens dabo manna absconditum, et calculum candidum. Qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, et reget eas in virga ferrea.» Et cap. III, vers. 5, 12 et 21: «Qui vicerit, ait, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.» Hinc noster Alvarez de Paz, lib. V, pag. 3, cap. xiv *De Obedientia*.

Quinto, obediens vincit hostes in bello, Paganos, hereticos, et quoslibet homines quantumvis sceleratos et impios. Hostes in bello: quia cum in militia milites prompte obediunt capitano, capitanei duci, sicut invicti, sternuntque hostes. Ita Abraham cum trecentis vernaculis exprostravit ac ad nutum obediens prævertit prostravitque quatuor reges. Sic Religiones in quibus subditi prompte obediunt Prelato, in medio quoque omnes adversarios. Paganos, puta Indos, vicit, et Christo sibi que subegit S. Franciscus Xavierius per obedientiam, qua a S. Ignatio subdito missus in Indiam, illico paruit, ac postero die Roma eodem perrexitur discessit. In India quoque per omnia S. Ignatii monitis promississime obtemperavit.

Hereticus, puta Lutheranus, per obedientiam vicit noster Petrus Canisius. Nam anno Domini 1557, cum Melanchthone, Illyrico, Brenlio, Bullingero, cæterisque Lutheraporum gigantibus Wormatiæ disputaturus coram Ferdinando impe-

ratore cum superbi illi terre filii numero et tumultu superiores, violentiam præsumerent, imo molirentur victoriam, Canisius ad P. Jacobum Lainium Vicarium Societatis Jesu Generalem, cujus obedientia certamen susceperat, intrepidus ita scripsit: « Loquitur in me Dominus Deus: per servum suum et superiorem meum audiam eum, et non trepidabit cor meum, etiam si consistant adversum me extra, quoniam in obedientia spes est fortitudo mea, nec elipam in domo Dei esse aliud quam jumentum apud te omnibus diebus vite mee. » Nec eum spes fefellerit. Inmisit enim Deus in gigantes illos spiritum disensionis et confusionis quo factum, ut princeps eorum Melanchthon a suis alumnis mire discerneretur, ceteri inter se digladiantes invicem sese lacerarent et conficerent. Ita noster Sacerdinus in *Vita Canisii*, lib. II, pag. 121 et 131.

Similiter quotidie experitur in Religione. Ad orbis enim victorias mittendi viri Religiosi, a sui victoria incipiendum esse probe noverunt, nihilque proinde diffidentialis in precepto eausantes, promptos et expeditos se monstrant ad opus. Quocirca prompta obedientia Xaverium fecit non tantum Apostolum Indiarum, sed et thaumaturgum, ut plurimos a morte ad vitam excitaret; nam ad hoc vocati sumus, ut vulneratos eurenas, aligenas contractos, et erroneos revocemus. Multi enim sunt membra diaboli, qui futuri sunt Christi discipuli, ait S. Franciscus Assisias.

Sexto, obedientia victrix est maris, ignis, terra et animalium, cœli et inferni, adeoque nihil fere per obedientiam tentatur, quod Dei virtute propter quem obeditur, non facile superatur: maris, ut cum Petrus jussu Christi supra mare ambulavit, *Math. xiv, 29*; cum Moses jussu Dei mare Rubrum divisit, ut sicco alveo transirent Hebræi, quo facto divinum redivit, in eoque mersit Pharaonem ejusque exercitum, *Exodi cap. xiv*; eum Josue, *cap. iii*, jussu Dei Jordanem dissecuit, et sicco pede castra Hebræorum traduxit.

Ignis, cum tres pueri Hebræorum Deo fideles et obedientes, jussu Nabuchodonosoris in fornacem ardentem coarctati, in ea illi persistierunt, *Daniel. iii*. Sic in *Vitis Patrum*, lib. V, cap. iv, num. 18, jussu Abbatis pater filium jelevit in furnum ardentem. Statim autem factus est furnus velut ros, qua ex re acquisivit gloriam sicut Abraham patriarcha immolans filium suum.

Simile est exemplum Religiosi qui a Superiore jussu furnum ardentem ingredi, illisus in eo persistit. Refert id ipsum graphice ex *Vitis Patrum* Severus Sulpitius in *Vita S. Martini*, dialog. 4, cap. xii: « Exundabat, ait, abruptis flamma fornacibus, et intra camini illius concava totis hæbentis regnabat incendium. Hoc igitur advenam illum jubet magister intrare. Neo distulit parare precepto, medias flammæ nihil emetatus ingredi, que mox tam audaci fide viete, velut illi quondam Hebræis pueris cessere venient. Super-

raita natura est, fugit incendium, et qui putabatur arsurus, velut frigidus rore perfusus seipsum miratus est. »

Terra et bestiarum. Notus est Paulus ille magister Antonii discipulus, miraculorum facultate ipso magistro major, cum Antonius quos ipse curare non poterat, ad eum mitteret, nãque aliam ob causam nisi unius obedientie. Sic enim Antonius ipse predicabat, eumque quasi obedientie exemplar omnibus ostendebat, et exstat adhuc multorum ejus illustrium factorum memoria. Notus etiam Joannes, qui a suo Abbate, et quidem joco, jussus ut leonem comprehenderet, ipse serio accipiens non solum non expavit fruentem, sed etiam fugientem insecutus iteratis vocibus Abbatis sui nomine sistere jussit, captusque ac ligatam ad monasterium perduxit. Notus etiam alter Joannes, qui cum triennio toto aridam stipitem, ut erat et injunctum, quotidie irrigasset, idque aqua longe hausta, demum viriut fructuosus edidit, quos ejus magister ad ecclesiam deferens fratribus ostendebat: « Ecce, inquires, obedientie fructus. » Vide *Vitis Patrum*, lib. V, cap. xiv *De obed.*, et lib. IV, cap. xxvii. Ibidem lib. VIII, num. 143 (sequor sectionem nostri P. Heriberti), narratur quod cum duo germani fratres in monasterio quodam viverent, alter obediens, alter castigandi corporis studiosissimus, huic quidem ad alterius sanctitatem explorandam mandasse ei, ut in fluvium crocodilis referent descendere. Idque cum impigre fecisset, ita ut immanes illæ belluæ accurrerent, et quasi blandiendo corpus ejus oblingerent; paulo antea post cum in humanum cadaver incidissent, prece communiter facta, excitatum esse a morte; eamque laudem cum sibi abstinentis ille tacitis cogitationibus arrogaret, severius objuratum esse ab Abbate, cui revelatum fuerat non illius jejunis, sed alterius obedientie beneficiis illud a Deo donatum fuisse. Celebris est sententia seniorum apud Antonium in *Melissa*, parte II, cap. xxi: « Obedientia junctæ continentie vel bestias subigit. »

Cœli, ut cum Jekab pugnans contra quinque reges Amorrhæorum, obediens Deo stitit solem calescere omnes: a Obediens Domino voci hominis, et pugnante pro Israël, *» Josue cap. x, 14*. Cum Ezechias Deo obediens meruit per Isaiam a morbo lethali sanari, et in ejus signum umbram solis, ipsumque solem retroagere per decem lineas, *IV Reg. xx, 3 et 11*

Inferni, ut cum Christus a factus obediens usque ad mortem meruit, ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, *» Philip. ii, 8 et 9*, ideoque descendens ad infernum de eo triumphavit, ex eoque patres omnes in cœlum per triumphum eduxit.

Septimo, obedientia vincit tentationes quaslibet et peccata, mortem et gehennam. Hinc de Christi obedientia ait Paulus *Hebr. x, 7 et 10*: « Tu-

dixi: Ecce venio; in capite libri scriptum est de tuo, et faciam, Deus, voluntatem tuam, etc. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi. » Idem asserit Isaias, *cap. lv, 10 et 11*. Unde Paulus I Cor. *cap. xv, 33*: « Absorpta est, ait, mors in victoria; ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. » Exemplum hujus victoriae, praesertim in tentatione luxuria, videre est in *Vitis Patrum*, lib. V, cap. xiv.

Denique per obedientiam superamus omnia pericula damnationis, que sane summi momenti est victoria. Quocirca Climacus, *gradu 4*: « Obedientia, ait, est perfecta abnegatio proprie anime et proprii corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis, vita humilitatis, et quasi si quis dormiendo iter faciat. » Idemque addit, vivere in obedientia nihil aliud esse quam suum onus aliorum humeris imponere, natæ super aliorum ulnas, et sustentari in aquis ne mergamur, sed sine periculo hoc grande pelagus hujus vite transeamus, et quidem brevissima navigatione. Quid melius, aut quid majus dici poterat?

Vidit Anachoreta ille in *Vitis Patrum*, lib. V, cap. xiv, num. 19, quatuor ordines Sanctorum in cœlo: *primum*, infirmorum in infirmitate Deo gratias agentium; *secundum*, proximis ex amore ministrantium; *tertium*, in solitudine Deo servientium; *quartum* et summum, obedientium, hosque torques aurea et corona insignes illustriori cæteris gloria decorari. Ratio est, quia obediens similis est angelis, de quibus dicitur *Psal. ciii*: « Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem, » qui omnia vincit, imo urit et ignit. Nam, ut ait S. Bernardus *serm. De virtute obedientie*, « velocius currit sermo Dei, et velocius habere desiderat sequentem. Vides enim quanta velocitate currit ille qui dicit *Psal. cxviii* Viam mandatorum tuorum curram. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præcipit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, ilineri pedes; totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, et hominem festinenter obedientem. »

Octavo, obedientia vincit ipsummet Deum, ut obediens nihil negare queat. Sic enim par pari refert, ut, cum obediens Deo, ipse vicissim quasi mira dignatione obediat nobis, juxta illud a se promissum: « Voluntatem timentium so faciet, » *Psal. cxlvi, 19*. Unde auctor *serm. ad Fratres in eremo* apud S. Augustinum, *tomo X, serm. 61*: « Sciendum, ait, fratres, quod quanto modo erimus ipsi obediens Superioribus nostris, tanto erit Deus obediens orationibus nostris. » Congruum enim est, ut si Dei voluntatem faciamus,

ipse vicissim faciat nostram, et se obedienti in Deo facit nos quasi omnipotentes. Hinc S. Gregorius *XXXV Moral. cap. X*, explicans illud *I Reg. xv* *Melior est obedientia quam victoria*: « Quia, ait, per victorias aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria maceratur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbie, gladio precepti se immolat. » Hinc Jacob obediendo matri supplantavit Esau, matrisque jussu eum fugiens, et hoc jussu ad suos rediens, atque cum Deo, vel verius cum angelo Dei luctans, Israel, id est, Deo dominantis, nomen et benedictionem accepit, *Genes. xxxii, 9 et 28*. Simile dicitur de Abraham, *Genes. xviii, 18, 24 et seq.* Item de Mose, *Exodi xxxii, 9, 10 et 11*.

Polest etiam videri plane ex hebræo cum recentioribus: « Obediens in perpetuum loquetur, » et vivit; loquetur, inquam, tum huic sæculo per celebrem sui memoriam, et relictu post-ris sui exemplum, *sicut Hebr. xi, 4*, dicitur Abi defunctus adhuc loquitur; tum in futuro. Loquetur, inquam, ut testis verax Dei aequilatur, et obedientie victriæ veram prudentiam, securitatem, premium æternum et palmam. Ita Beda. Et sic constat antithesis cum precedenti hemistichio. Illestre exemplum habet Climacus, *gradu 4* de obedientia, ante finem, de insigni quodam obediente, Achatio nomine, qui mortuus et sepulcro a sene evocatus, et interrogatus cum mortuus esset? respondit, obedientem non posse mori.

20. VIR IMPIUS PROCACITER OBFIRMAT VELTUM SUUM; QUI AUTEM RECTUS EST, CORRIGIT VIAM SUAM. — Syrus, *dirigit viam suam*; Hebræa, *vir impius roborat facies suas, et rectus ipse paravit viam suam*; Chaldaeus, *impulsus facie est vir impius*; Septuaginta, *impius vir imprudenter subsistit facie; rectus autem ipse intelligit viam suam*; Theodotion, *vir impius obfirmabit faciem suam*. Ac pro illis verbis, *corrigit faciem suam*, Aquila et Symmachus vertunt, *parabit, aut expedit viam suam*. Nota: Pro יָכִין *iacin*, id est dirigit, corrigit, S-ptinguntur legitur, יָכִין *tabin*, id est intelligit. Unde Auctor *Catechæ Græcorum*, *rectus autem vias adme adoneatur, seipsum tamen examinabit, et si qua parte opus videatur, emendat* (1).

Pro *vultum suum*, hebraice est כַּפְּיָא *bepnyia*, quod R. Salomon accipit pro יָכִין *bepnyia*, id est in tra sua, q. d. Quo tempore perditus excedens, impudentiam ac protevium suam demonstrat, quam in accensis naribus vultuque ostendit. Verum aliud est *bepnyia*, aliud *bepnyia*. Juxta primo, *Significus vultus, roborandi causa eum vir impius faciem suam; rectus autem ipse disponit viam suam*, ut hinc versus referatur ad præcedentem,

(1) Sensus est: Perfricta fronte improbus divitiis omnia et humana forniciter contemnit; prius vero suam agendi rationem componit ad pietatis morumque præcepta.

q. d. Testis mendax dum contra innocentem falsum profert testimonium, contra eum se roborat, et obfirmat ut videatur verum, non falsum dicere. Et R. Levi: impius, inquit, et perditus frontem perficit, ne illius mutatio cognoscatur, atque is motus qui consequi solet speciem vultus cum quis mentitur. Verum vir integer optime prospectum habebit, quod institutum quoad oris vultusque conformacionem, amplecti oporteat.

Et Baynus: *Roborat*, inquit, *vir impius*, supple verba falsa, *vultu suo*, cum imprudentia videlicet proferens falsum testimonium, et ipso vultu affirmans falsum; vel *contra vultum ejus*, hoc est illius qui respondet et contradicit. Sed justus et æquus iudex facile intelligit vias et mores illius. Aliter, qui rectus est, et affert verum testimonium, facit iudices intelligere vias ejus, satis habens rem exponere nolle tanquam simplicem veritatem. Hæc ille.

Secundo, melius idem Baynus: Hæc *gnomo*, inquit, significat discrimen inter impium et rectum sive justum, quorum ille vultum firmat, et magna sive constantia, sive impudentia, facit malum: hic vero dirigit vias suas, ut neque deficiat a recto, nec cum ostentatione quidquam faciat; non enim vultu aut fastu rectitudinem suam præ se fert. Si legatur *intelligit*, erit sensus: Qui rectus est, satis habet quod intelligat vias suas, absque eo quod vultu ex tenore ostendet, multo minus vultu præfert perversionem vel impudentiam; scit enim utrumque dedecere sapientem et virum probum.

Tertio et genuine, hæc *gnomo* significat discrimen recti et impii, dum uterque de aliquo defectu, errore aut lapsu admonetur vel corripitur, sive exterius ab homine, præsertim Superiore, sive interius a Deo. Impius enim quia superbus, et quia vitio, in quod lapsus est, pertinaciter adherere decrevit, contra monentem et monitionem sese roborat, mentem vultumque procaeciter obfirmat, ac vitium suum proterve tuetur, et momenti insultat; rectus vero si moneatur, erratum lapsumque agnoscit et corrigit, quia humilis est et prudens, ac recti justique amans.

Hinc colligebat impii rectique antitheses. *Primo*, impius si moneatur, erubescere nescit: rectus illico erubescit, ac pudore et rubore suffunditur. *Secundo*, impius impudenter et impudenter vitium exansit vel pernegat; rectus agnoscit et confitetur. *Tertio*, impius in vitio obstinatus est et impoenitens; rectus flexilis pœnitet et dolet. *Quarto*, impius in lapsu persistit; rectus lapsum corrigit et emendat. *Quinto*, impius fronte ænea momenti resistit et resultat; rectus oculos frontemque demittit, et cervicem momenti inclinat ac submittit. *Sexto*, impius obfirmat vultum, ut scilicet perficiat id quod destinavit vel cepit, licet impium per has et nefas, etiam si fame, opum, vite et anime jacturam facturum se sciat; at rectus peccatum videns prudenter id declinat et cavet.

Audi S. Gregorium, lib. X. *Moralium*, cap. vi: « Sicut recti, inquit, de quibusdam, que ab eis non recte gesta sunt, correptionis vocem minus terribiliter estimant, sic perversi contra meliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt, isti ad insaniam sue defensionis eriguntur. Illi correptionis adiutorium vite sue patrocinium deprecantur, per quod, dum presentis vitii culpa corripitur, venturi iudicii ira temperatur; isti cum se in petri redargutione conspiciunt, gladium percussione credunt; quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, presentis glorie opinio fradatur. Hinc quippe in laudem justi per Salomonem dicit veritas: Doce justum, et festinabit accipere. Hinc pravorum contumaciam despicit dicens: Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam. Sic Judas, inquit Beda, quia impius corde erat, quamvis ipse Domino se darguente, noluit male cepta restringere. Porro Petrus, quia rectus erat corde, id est rectitudinis amator, respiciente se Domino mox penitendo correxit, quod negando deliquit. »

Sic Pharao Deo Mosique momenti, ut tyrannidem fastumque deponeret, ac Hebræos in Ægypto oppressos missos faceret, obstrependo restitit, obduravitque cor vultumque suum instar tauri torvi et sævi, *Exodi vii*, 3. Sic Jeremias, cap. iii, vers. 3, ait: « Frons meretricis facta est tibi, noluisi erubescere; » et Ezechiel, cap. iii, 7: « Domus Israel atrita est fronte, et duro corde. » Vide quæ hisce locis annotavi. Sic heretici pro veritate et sinceritate, quam sustulerunt, substitutere impudentiam, ac obfirmato turinoque vultu fidei resistunt, suamque perfidiam insolenter propagant.

Moraliter, disce hic stultum recte momenti resistere et obstrepere; at prudentis et recti esse, correptionem admittere, ac corripienti parere, lapsusque corrigere: sic enim homo sibi, legique et Deo restituitur, imo legem prius violatam adimplet. Nam, ut ait S. Bernardus, *De Precepto et Dispens.* cap. xvi, « partienda est observatio regularis in præcepta et remedia; præceptis insituitur vita contra peccatum, remediis constituitur post peccatum innocentia. Sic ergo utraque ista complectitur nostra professio, ut professus quisque cum in aliquo forte regularium mandatorum deliquerit, si ad remedium æque regulare confugerit, etsi vincitur transgressor mandati, non tamen pacti prævaricator. Solum itaque consenserim fregisse votum, violasse propositum, pactum prævaricasse, et qui præceptum contempserit et remedium. Nam illum sane dico securum, qui etiam si interdum obedientie limitem præterit, consilium non respuit penitentiae. Regulare namque terminos, etsi sæpe deliquerit, non evadit, qui censure, quæ ex regula est, disciplinam non subterfugit. Pars siquidem regulæ est regularis correctio, et in ea reperitur non solum bonæ vitæ instructio, sed etiam emendatio prævæ: *inve-*

niuntur in ea et præcepta obedientiæ, et inobediencia: remedia, ut ne peccando quidem a regula recedatur. »

Rationem ad correctionem admittendam, imo ambiendam suggerit effluacem S. Basilius, in *Regulis fastus disput.*, regula 32: « Eorum, ait, quibus medicina fit, partes existimari debent, antilutis in se animadversiones non ad odium accipere, neque impotentem dominationem existimare curationem eam, quam misericordia quis adductus, consulendi causa animæ ipsorum saluti, ipsis adhibeat. Esset enim a decore abhorrens, si cum qui adversa corporis valetudine laborant, in usque adeo magnum medicis fidem habeant, ut, esto ipsos secent, esto urant, esto amarissimis dandis medicamentis medeantur, nihilominus tamen inter benemeritos de se illos numerent: nos non itidem quoque adversus animarum nostrarum medicos, quando cumque duriore imponenda nobis re aliqua salutem nobis efficiunt, fuerimus animati, cum Apostolus dicat: Et quis est qui me bificat, nisi qui contristatur ex me? » II *Cor. ii*, 2. Porro qui correptionem alterius vult effugere, faciat illi quod monet proverbium Arabicum, *Centuria 1*, num. 22: « Puta vitem tuam manu tua, non manu aliena, id est, reprehende teipsum super delicto tuo, priusquam alius te reprehendat super eodem; » et num. 26: « Non scab caput tuum præter unguis tuos. »

30. NON EST SAPIENTIA (Chaldaeus, *intelligentia*), NON EST PRUDENTIA, NON EST CONSILIUM CONTRA DOMINUM. — Syrus, non est consilium sicut Dominus; hebraice, לַבְיָנוּת לֵבְיָנוּת *teneged Jéhova*, id est coram vel e regione Domini, ut scilicet cum eo componi, illique opponi possit, q. d. Humana sapientia si cum divina conferatur, non est sapientia, vel prudentia, sed insipientia potius et amentia. Rursum, « non est sapientia, non est prudentia coram Domino, » scilicet non tantum ut Deo resistat, sed ut nec coram eo stare possit, imo ut divine voluntati et nutui volens nolens inserviat, sicut patuit in fratribus Joseph, qui sua malignitate et venditione eum exeverunt in principem Ægypti, ut Dei consilium impleverit. Sic malitia Aman exivit Mardocheum et Judæos. Sic dæmonis machinationa extulerunt Job, et Judæorum sævitia Christum crucifixum. Unde Septuaginta Romani habent, non est sapientia, etc., apud (minus recte Complutenses vertunt, *contra*) impium, quæ scilicet Deo sese opponat, eique resistat, et illius consilia vel decreta eludat: apud impium, inquam, tam hominem quam dæmonem, ait Cassianus, *Collat. vii*, cap. xviii, licet verius sit apud Septuaginta legi debere, non est sapientia, etc., *contra Dominum*, ut monet Auctor *Catene Græcorum*. Sic enim constanter legunt Hebræa, Chaldaea, Syrus, Vulgata, Aquila, Symmachus, Theodotian cæterique Interpretes.

Sententia est clara, et usu quotidiano evidens et certa. Unde R. Salomon sic explicat: « Sapiens

quilibet ac prudens in xulla prorsus est estimatione, si cum Deo comparatur; multoque magis si sua sapientia abutatur in Deum, licet nobilis sit magister, rullo honore afficietur. » Aben-Ezra sic: « Conjunguntur hæc duo ad hunc sensum: Non est vir cui prudentia, sapientia vel consilium prosit contra Dominum, hoc est, et ab illius manibus subducatur aliqua horum esse, etiam si ab fugam capessendam, ad prælii diem equum præpararit, se tamen subducat nequit, et discrimen evadere. Dei enim est incolumem præstare, quem pro contritu voluerit. » R. Levi vero sic: « Non est sapientia etc., nulli usui sunt sapientia, prudentia, consiliumque in iis que quis animo in Deum machinatur: licet enim is maxima sapientia polleat, remque apprime intelligat, aptissimum denique consilium ineat; haud tamen poterit divinum decretum immutare, vel illud assequi, ut constat ex iis que Joseph contigerunt, ac ex variis historiis, que in sacris vaticiniis passim leguntur. Illam etiam mentem hujus versuculi forte affirmabimus: Haud nimirum opus est sapientia, prudentia consilioque illi qui clarus sit Deo, proximasque ejusdem curæ, qui nempè Deo adhaerit, ut volorum suorum compos fieri studeat; divinum enim numen illa conatus et studia mortalis instituit, ut recte cogitata succedat. Utrique autem explanationi optime consentit quod mox subditur. »

Ratio hujus sententiæ est, *prima*, quia sapientia Dei est increata et infinita, quæ in immensum superat et transcendit omnem sapientiam prudentiamque creatam et finitam omnium hominum, dæmonum et angelorum; *secunda*, quia sapientia Dei est omnipotens, cui proinde nemo resistere valet: quis enim arietet contra omniscium et omnipotentem?

Finis scopus et fructus hujus sententiæ est, ut ex ea discamus unumquemque quantumvis sapientem, merito debere ab illo uno pendere, illi fidere, non sibi, nec quidquam illi tentandum, quod divine voluntati noverit esse contrarium, que adeo non potest impediri humana vel dæmoniacæ prudentia, ut magis per eam promoveatur et perficiatur, dum quid contra eam homo vel dæmon tentat, ut patet in fratribus Joseph, in Pharaone, in Herode, et redemptione generis humani, quam diabolus omnibus modis impedire studuit.

31. EQUUS PARATUR AD DIEM BELL: DOMINUS AUTEM SALUTEM TRIBUT. — Hebræa, Dominus autem est salus (1); Chaldaeus, a Domino autem salus; Septuaginta, a Domino autem auxilium; Natablus, a Domino autem datur salus, qui et acat: Hæc *gnomo* pendet a precedente, eamque probat, q. d. « Equites impii parant sibi quos, quibus fidant; cum tantum salus a Deo, non ab equo, pendeat. » Per equum intellige equites: hi enim in bello sua

(1) Proprie, sed Jove est victoria.

validissimi, et pedatum sternunt et proculcant : item currus, arma, machinas omnemque bellicum apparatus. Salus intelligitur non tantum liberatio a nece omnique malo et periculo, sed et victoria : hæc enim plena in bello totius exercitus et gentis est salus. Sensus est, *q. d.* Duces et milites ad bellum comparat equos, arma, currus, etc., idque congrue et prudenter; sed tamen hæc omnia frustra sunt, nisi Deus auxilietur: Dei enim est dare salutem et victoriam. Quare hinc discant duces et milites ita apparare bellum, ut possimam spem in Deo collocent, ideoque assiduis precibus, ac puritate vite et elemosynis ejus opem sibi concilient. Utrilibet enim dimicantium parti sive aciei, licet infirmiori minusque armis et militibus instructe Deus favorit, victoriam obtinebit, et victrix triumphabit. Frustra ergo acies, frustra arma, frustra milites, nisi Deus propitius concurret, detque victoriam.

Ratio a priori est, prima, quod preparatio rei facilis, executio vero ob varias rerum peristatias et circumstantias, dum præsertim variæ hinc inde occurrunt remore, quæ rem impediunt, sit difficilis, ideoque licet utraque pendeat a Deo; magis tamen secunda, quam proinde Scriptura tribuere solet Deo, quasi primo et principali effectu. Juxta illud cap. xvi, 1: « Hominis est animam preparare, et Domini gubernare linguam; » et vers. 9: « Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus. » Ubi plura hæc de dixi.

Secunda, quod Deus peculiarem habeat curam rerum magnarum, quæ multa complectuntur, magnique sunt momenti: tales autem sunt principum gentiumque plurium exercitus, bella, victorie.

Tertia, quod Deus maxime curet gubernationem regum et regnorum, et ab æterno decreverit ut regna et imperia sibi vicissim per sæcula succedant, eantque per gentes et familias quasi circulando in orbem, juxta illud *Daniel. iv, 14*: « In sententia vigillum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur. Excelsus in regno hominum, et cuiusque voluerit, dabit illud; » et *Proverb. viii, 15*: « Per me reges regnant. » Hæc autem regum et regnorum translatio et vicissitudo fit per bella et victorias. Quocirca cum Deus vult regnum de gente una in aliam transferre, facit ut hæc illam bello appetat, debellet et vincat. Sic monarchiam Assyriorum transtulit ad Babylonios, Assyrios debellando per Nabuchodonosor; Babyloniorum transtulit ad Persas, Balthasarem et Babylonios debellando per Cýrum; Persarum ad Græcos, Darium et Persas debellando per Alexandrum Magnum; Græcorum ad Romanos, Græcos debellando per Scipionem, Paulum Emilium, aliosque duces Romanos. Simili modo singulis fere sæculis, sive singulis annorum centuriis, videmus Deum regna de una

domo et familia in aliam per bella et victorias transferre.

Hinc illud oraculum Balaam: « Dominus Deus ejus cum eo (Israele) est, et clangor victorie regis in illo. Deus eduxit illum de Ægypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotus, » *Nam. xxiii, 21*; et illud Davidis: « Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria atque victoria, sic Tuum, Domine, regnum, tu es super omnes principes, » *1 Paralip. xxix, 11*. Quocirca Judas Machabeus « considerans adventum multitudinis, et apparatus varium armorum, et ferocitatem bestiarum (Nicanoris), extendens manus in cælum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam, » *II Mach. xv, 21*.

Porro, hæc gnomo locum habet in bellis et victoriis non solum corporalibus, sed et spiritalibus, quibus contra tentationes carnis, mundi et dæmonis assidue confligimus, et viciniam. Hæc enim victoria fit per gratiam Christi, juxta illud Pauli: « Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum, » *I Cor. xv, 57*; et: « Deo autem gratias, qui semper triumphat (id est triumphare facit) nos in Christo, » *II Cor. ii, 14*; et: « Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra, » *I Joan. v, 4*. Unde mystice Beda sic explicat: « Equus paratur ad bellum, Dominus autem salutem tribuit, » *q. d.* « Hominum quidem est Deo devote tempore persecutionis animam preparare, corpus offerre discrimini; sed divini est adjutorii, ut cepto labori agonis victoria salusque succedat; » et S. Gregorius, *lib. XXXI Moral. cap. ix*, et cap. xix: « Equi nomine, inquit, preparatio recte intentionis accipitur, sicut scriptum est: Equus paratur in diem belli, sed Deus salutem tribuit, quoniam contra tentationem quidem se animus preparat; sed nisi adjuvetur desuper, salubriter non decerit. » Plura vide ibidem in S. Gregorio. Sic et Auctor *Catena Græc.*: Equum, inquit, appellat mentem contra vitia strenue pugnantem; equus enim in prelio acer est, animosus, velox, ferox, exsultans. Vide *Job. xxxix, 21* et seq. Sic et Ilugo per equum accipit hominis animum et corpus: utrumque enim preparatur ad bellum tentationum ab equite, id est mente et ratione, quæ utrumque frenat, regit, dirigit, acuit, accendit ad prælium, ut per Dei opem et gratiam victoriam adipiscatur. « Preparatur autem, inquit Ilugo, ad bellum equus iste tempore persecutionis in tribus. *Primo*, in assuetudine laboris, doloris, famis, sitis, frigoris et cæterarum ejusmodi molestiarum, ne cum in bellum venerit, solo sonitu buccinæ terreatur. *Secundo*, preparatur virtute et animositate sessoris: equus enim sub strenuo sessore strenuor est. *Tertio*, preparatur armorum munitione, ne ad singula jacula vulneretur. Arma voco hic fortitudinem, patientiam, audaciam, quibus contemnitur mors;

hinc vero equus hic expellitur et comparatur ad seculum buccinæ (exsultans dicitur yah, et audaciter pergit in occursum animalis. »

Secundo, equi sunt passiones et virtutes, quas regit ratio et gratia Christi ut vincat. Ita S. Ambrosius, *De Isaac et anima*, cap. viii. Rursum equus est humanitas Christi, cui iniquitans divinitas devicit peccatum, mortem, terram, cælum et infernum. Ita S. Ambrosius, in *Psalm. xl*. Ejus verba recitavi *Habacuc iii, 8*, ad illa: « Qui as-

gens super equos suos, et quadrigæ suæ salvato. »

Tertio, equus symbolum est Apostoli et prædicatoris; ejus sessor et auriga est Christus, victor infidelium et peccatorum, juxta illud *Apoc. vi, 2*: « Ecce equus albus, et qui sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corona, et exiit vincens ut vinceret, » et scilicet Christus per Apostolos debellaret, suæque fidei subjugarer omnes gentes. Ubi plura hæc de re dixi.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Melius est nomen bonum quam opes; callidus videns malum se abscondit: qualis puer, talis senex; seipsum scelus metet mala: misericors benedicitur; derisorem ejice: mundus corde amicus erit regi: dicit piger: Leo est in via: os adulterum est vorago: stultitia pueri fugatur virgo: opprimens pauperem, opprimetur a ditore. Vers. 17, adhortatur ad studium sapientiæ: vitandi iracundi et sponsores: termini antiqui servandi; velox coram regibus stabit.

1. Melius est nomen bonum quam divitiarum multarum: super argentum et aurum, gratia bona. 2. Dives et pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus. 3. Callidus vidit malum, et abscondit se: innocens pertransiit, et afflictus est damno. 4. Finis modestiæ timor Domini, divitiarum et gloria et vita. 5. Arma et gladii in via perversi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. 6. Proverbium est: Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedit ab ea. 7. Dives pauperibus imperat: et qui accipit mutuum, servus est feneratoris. 8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, et virga iræ suæ consummabitur. 9. Qui pronus est ad misericordiam, benedicitur: de panibus enim suis dedit pauperi. Victoriam et honorem acquirat qui dat munera: animam autem auferat accipientium. 10. Ejice derisorem, et exibat cum eo jurgium, cessabuntque causæ et contumeliæ. 11. Qui diligit cordis munditiam, propter grabatam laborum suorum habebit amicum regem. 12. Oculi Domini custodiunt scientiam: et supplantantur verba iniqui. 13. Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. 14. Fovea profunda os alienæ: cui iratus est Dominus, incidet in eam. 15. Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinæ fugabit eam. 16. Qui calumniatur pauperem, ut auget divitias suas, dabit ipse ditiori, et egebit. 17. Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam: 18. quæ pilehra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, et redundabit in labiis tuis. 19. Ut sit in Domino fiducia tua, unde et ostendi eam tibi hodie. 20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus et scientia: 21. ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis: respondere ex his illis qui miserunt te. 22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est, neque cæteras egenum in porta: 23. quia judicabit Dominus causam ejus, et configet eos, qui confixerunt animam ejus. 24. Noli esse amicus lemini iracundo, neque ambules cum viro furioso: 25. ne forte discas semitas ejus, et scias scandalum animæ tuæ. 26. Noli esse cum his qui defigunt manus suas, et qui vades se offerunt pro debitis: 27. si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo? 28. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. 29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobilis.